

менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту, формування у них екологічної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PONOMARENKO Stanislav Igorovich – PhD student Department of Pedagogy and Educational

Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: preparation of the maybutnyh fahivtsi of the civilian zahist, the formation of an ecological culture in them.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2021 р.

УДК 374:62/69]:94

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-213-218

ШЕВЧЕНКО Олександр Анатолійович –

аспірант кафедри позашкільної освіти

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0881-0326>

e-mail: o.a.shevchenko@npu.edu.ua

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПОЧАТКОВОГО ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ У КОНТЕСТІ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розвиток науково-технічного напрямку позашкільної освіти відбувалося в контексті розвитку системи освіти України в цілому, і в той же час відбувалося по-своєму. Зараз, в результаті багаторічної цілеспрямованої роботи, можна сказати, що створена унікальна ланка науково-технічного профілю в системі позашкільних закладів, такі, як центри науково-технічної творчості, станції юних техніків та ін. Тому сьогодні сфера науково-технічного напрямку є невід'ємною частиною системи позашкільної освіти в Україні.

Сучасні історико-педагогічні дослідження позашкільної освіти являються як цілісного і водночас багатогранного, багаторівневого, багатопрофільного соціально-педагогічного явища, які тісно пов'язані з процесами в освітній практиці та дозволяють виділити логіку кожної області, фактичний зміст та методологію. Тому ми досліджуємо історичні передумови виникнення та розвитку науково-технічного напрямку в контексті загальної системи позашкільної освіти.

Передумовами виникнення та поширення позашкільної освіти став ряд соціально-економічних чинників, а його специфіка викликана соціокультурними та соціально-педагогічними явищами країни. Дослідники стверджують, що теорія позашкільної освіти для дітей була розроблена в XIX–XX ст., а методику позашкільної освіти запровадили у XX столітті.

На час виникнення позашкільної освіти як соціокультурного явища були сформульовані її

основні принципи, які досі не втрачають своєї актуальності:

– врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів;

– волонтерство та свобода вибору дітей закладу та творчого об'єднання;

– відкриття та доступність системи позашкільної освіти без обмежень щодо вступу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Підходи до періодизації розвитку позашкільної освіти представлені у дослідженнях О. Биковської, В. Вербицького, О. Лебедева, М. Катюкова, Т. Сущенко, М. Чекова. Враховуючи важливість збереження форми позашкільної освіти, що збереглися до наших днів, і етапи її становлення в ідеологічному напрямку, ми вважаємо найбільш обґрунтованою періодичність російського дослідника у дореволюційну та радянську епохи М. Чекова [11, с. 36], який поділяє цей час на чотири періоди:

1 етап (до 1917 р.) – синкретизм – розробка теоретичних основ позашкільної освіти та створення перших експериментальних позашкільних закладів для дітей;

2 етап (1917–1930 рр.) – формування державних закладів позашкільної освіти, які відіграють істотну роль у сфері виховної роботи;

3 етап (1930–90) – дозрівання – ідеологія позашкільних інституційних систем для вирішення шкільних навчальних проблем;

4 етап (90-ті роки і до сих пір) для кожної з пострадянських країн став унікальним, але придбав загальний характер – трансформацію. В Україні цей період розвитку позашкільної

освіти пов'язаний з демократизацією системи освіти, переходом від теорії позашкільного виховання до теорії позашкільної освіти, закріпленням статусу позашкільної освіти в законодавчому полі як невід'ємної підсистеми освіти України.

Згідно з дослідженнями, основні етапи навчання та розвитку технічної творчості дітей як складової частини системи позашкільної освіти в цілому, відповідають поетапності формування та розвитку додаткової позашкільної освіти, тому кожен з них потребує аналізу детальніше.

Мета статті полягає в розкритті історичних аспектів становлення початкового технічного профілю у контексті системи позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історичними передумовами розвитку позашкільних закладів та гурткових занять у дореволюційний період стало виникнення позашкільної роботи як самостійної діяльності, що отримала педагогічний статус у результаті різних форм навчання та виховання дітей та дорослих. Як частина соціокультурного середовища, позашкільні об'єднання впровадили у своїй діяльності принцип зв'язку навчання з життям, динамічно реагуючи на зміни потреб дітей та суспільства [3, с. 39–48].

Крім того, в даний час існують різні напрями технічної діяльності для дітей і підлітків, які лежать в основі зміни підходів до технологічного виробництва, його технічної підтримки та допомоги в навчанні кваліфікованих робітників, які володіють прийомами перетворювальної діяльності. Творчі об'єднання науки і техніки об'єднують представників техніки, науки і промисловості, які прагнуть істотно вплинути на розвиток освіти і ремесел для дітей та молоді в різних навчальних закладах країни [2, с. 56–62].

Важливим етапом у розвитку позашкільної освіти як системи можна вважати третій період, оскільки з початку тридцятих до сімдесятих років. ХХ століття сформувало зміст і форми роботи позашкільних закладів, які представляли спільноту дітей та дорослих. Ці заклади характеризувалися навчально-виховними закладами для учнів різного віку, автономією існування, циклічністю функціонування, різноманітністю сфери діяльності та свободи вибору, формальними та неформальними стосунками між дітьми та дорослими, можливістю дитини вступати в нові ролі.

У цей час посилилася тенденція до підвищення соціальної відповідальності організацій, підприємств і установ за організацію діяльності дітей і молоді за своїм

профілем у вільний час. Ця функція була реалізована, як правило, шляхом створення мережі різних типів позашкільних установ і поліпшення матеріально-технічного забезпечення існуючих установ. В результаті держава формує широку мережу спеціалізованих позашкільних установ з урахуванням інтересів дітей, що забезпечує розвиток їхніх творчих здібностей в різних областях науки і творчості [10].

У цей час також спостерігається тенденція до збільшення асигнувань на діяльність позашкільних закладів з державного бюджету, що сприяє зміцненню розгалуженої мережі позашкільних закладів для дітей та молоді, які активно співпрацюють зі школами, сім'ями та громадськістю. Поглиблюється методична робота у сфері позашкільної освіти, зокрема з'являються нові форми роботи з дітьми, розвиваються їхні пізнавальні інтереси, формується свідоме ставлення до знань та науки. Саме в цей час широкого розповсюдження набувають технічні клуби та гуртки у змішаних роботах, які працюватимуть з електронікою, автоматикою, телемеханікою, моделюванням суден, моделюванням автомобілів, космонавтикою тощо [6, с. 62].

Дослідження показали, що позакласна робота з технічної творчості в поєднанні з шкільними уроками допомогла учням отримати глибокі та міцні знання, цінні та практичні навички в галузі технічних наук. Також удосконалили практичні навички, культуру праці та вміння працювати в команді. Учні, які займаються технічною творчістю, мали можливість застосовувати та використовувати знання, отримані у різних областях техніки, що дозволило їм у майбутньому обрати професію, а також надалі оволодіти обраним фахом.

У 1987 році було затверджено типове положення про Станцію юних техніків, яке визначило її як позашкільний заклад, який організовує та проводить навчальну роботу з технічної творчості з учнями віком від 8 до 18 років. Це положення, перш за все, чітко визначало розвиток інтересу до пізнавальних досліджень, винаходів, поглиблення трудового навчання та професійної орієнтації дітей та молоді, освітніх завдань станцій [7]. Гурток визнається основною формою організації технічної творчості учнів у позакласній роботі. А саме поняття «гурток» визначається як «добровільне об'єднання учнів, які цікавляться технологіями та прагнуть займатися практичною діяльністю у цій сфері» [10].

Слід зазначити, що в цей період відбувається поділ групової роботи з технічної творчості дітей та молоді на два напрями: виробничо-технічний та спортивно-технічний. З точки зору термінології такий поділ є досить

обумовленим, оскільки проектування та моделювання будь-якої технічної системи ґрунтується на використанні наукового потенціалу, накопиченого попередниками і, як правило, має ознаки наукових досліджень. Однак виробничо-технічна спрямованість групової роботи розглядається як область розвитку та створення технічних систем, поліпшення їх характеристик, формулювання та вирішення дослідницьких завдань. Спортивно-технічний напрямок групової роботи, який вивчається наведенні технічних системах у рух в межах певних норм і правил, проведенні змагань та участі в них. У межах спортивно-технічного напрямку гурткової роботи учні беруть участь у змаганнях з технічних видів спорту – моделюванню літаків, автомобілів, моделюванню кораблів, моделюванню ракет, картингу тощо.

Крім того, дослідники виділяють кілька блоків змісту, говорячи про ключові напрямки позашкільних програм у сфері технічної творчості.

Перший блок – моделювання. Цей модуль охоплює проектування та конструювання існуючих моделей та стендів літаків, автомобілів, кораблів, локомотивів та інших транспортних засобів для спортивних заходів та демонстрацій. Це створює не тільки існуючі моделі технічних систем, а й існуючі моделі для участі у різних конкурсах. Слід зазначити, що існують навчальні програми, пов'язані з моделюванням, як у науково-технічних напрямках, так і у спортивно-технічних.

Ще один блок – радіоелектроніка. Цей блок включав науково-технічні та спортивно-технічні напрями, такі як: мікроелектроніка, радіотехніка, радіоспорт та інші. Зокрема, радіоспортивні гуртки розвивалися як навчальні заняття для участі у цьому технічному виді спорту, який включав різноманітні комплексні змагання із застосуванням приймально-передавальної радіоапаратури у поєднанні із загальними фізичними вправами.

Третій блок – інформаційна техніка. Виникнення цього напрямку в кінці ХХ ст. внаслідок переходу від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства, що характеризується перенесенням акцентів з вирішення поточних технічних проблем на управління інформаційними процесами та потоками.

Таким чином, технічна творчість як складова системи позашкільної освіти упродовж свого становлення й розвитку сформувала комплексну область знань і практичних умінь, накопичених багатим досвідом різноманітних видів дитячо-юнацької

науково-технічної творчості: моделювання та конструювання предметів сучасного виробництва, освоєння нових інформаційних технологій, дослідження нових областей знань.

Таким чином, технічна творчість як невід'ємна частина системи позашкільної освіти покращує її становище та розвиток, формуючи складне поле знань та практичних навичок, накопичених великим досвідом різноманітних видів дитячої творчості: моделювання та проектування сучасного обладнання, розвиток нових інформаційних технологій, дослідження нових галузей знань.

За радянських часів зусилля когорти педагогів (Л. Болотін, В. Горський, А. Журавльова, А. Михайлов, Ж. Рожнев, А. Стахурський, Б. Тарасов, Н. Зейтлін та ін.) Було накопичено великий досвід роботи з молодими техніками, розроблено організаційні форми позашкільної роботи, розроблено методику роботи з учнями середнього та старшого шкільного віку у різних сферах технічної творчості.

І лише в 70-х роках ХХ ст. було здійснено перехід до навчання дітей технічної творчості з шестирічного віку, який передбачав запровадження систематичних занять для дітей з технічної творчості у групах продовженого дня, створення груп за інтересами для дітей молодшого шкільного віку та різноманітних технічних гуртків за місцем проживання [1, с. 36].

Певний час технічна творчість залишається привілеєм підлітків та старшокласників і лише довівши на практиці свого життєдіяльність та потребу, вони отримують загальне визнання. Офіційний статус технічних гуртків для учнів початкової школи отримали лише у 1978 році, коли офіційно затвердили першу програму гуртка початкового технічного моделювання [4]. У 1982 році було опубліковано ще три навчальні програми для технічних гуртків: початкове початкове технічне моделювання, електрифікована іграшка та початкове моделювання транспортної техніки [9].

Всі гуртки технічної творчості молодших школярів умовно розділені на три групи:

- гуртки початкового моделювання та конструювання транспортної техніки: «Пожежні машини» (2–3 класи), «Сільськогосподарські машини» (2–3 класи), «Поїхали, плаваємо, літаємо» (3 клас), «Винаходимо машину». «(3 клас)), «На землі, на небі і в морі» (3 клас), « На ракетах по планетах» (3–4 класи);

- гуртки моделювання та конструювання ігрових пристроїв та іграшок: «Механічна іграшка» (3 клас), «Електрифікована іграшка» (3–4 класи);

– гуртки початкового ознайомлення з автоматикою і мікрокалькулятором: «Розумні машини» (2–3 класи), «Тік-так» (3 клас), «Мій друг – мікрокалькулятор» (3–4 класи) [1, с. 67].

У гуртку «Електризована іграшка» навчальний процес був спрямований на розширення учнів початкових уявлень з електрики, які вони отримували на уроках природознавства і трудовому навчанні. Діти дізналися, що електрика – це не тільки джерело енергії, але й носій інформації в системах управління. Ми моделюємо прості електричні іграшки та ігрові прилади, молодші школярі ознайомилися з основними елементами електрики, елементами виконавчих пристроїв систем автоматизації. Безпека роботи в класі була забезпечена впровадженням низьковольтних джерел живлення (акумулятори 3336Л) [9, с. 88].

На гурткових заняттях «Розумні машини» молодшим школярам пропонувалося ознайомитися з найпростішими автоматизованими системами, отримати базову інформацію про комп'ютерну техніку, виконати навчальні вправи з розрахунків на позапланових мікрокалькуляторах та виготовити моделі найпростіших машин [8, с. 89].

Програма гурткових занять «Тік-так» базується на методах розширення та поглиблення знань, здобутих у школі з математики, трудового навчання та природознавства, з урахуванням перших уявлень про час, учні моделюють годинник та ознайомлюються з історією винайдення годинника. Цікаво відзначити, що в ігровій формі, учні ознайомилися з деякими елементами автоматизації [8, с. 90].

На гурткових заняттях «Мій друг – мікрокалькулятор» молодших школярів ознайомлювали з найпоширенішим типом обчислювальної техніки – мікрокалькулятором. На цих заняттях учні отримували базові знання про комп'ютерні технології та їх застосування. Учні вивчили основи мікрокалькулятора та вчилися створювати прості програми для простих обчислень. Під час занять учні розвивали практичні навички виконання арифметичних задач на мікрокалькуляторі та розвивали пізнавальний інтерес до електронно-обчислювальних технологій [8, с. 56].

Системний підхід до організації позашкільної освіти з технічної творчості дітей та молоді підтверджує, що програми гуртків для учнів початкових класів відповідали не лише шкільній програмі, а й програмам дошкільних закладів. Це пояснюється тим, що в колах початкового технічного моделювання діти продовжували свою діяльність у технічній сфері, яка розпочалася ще в дитячому садку, і

розширили та поглибили уявлення про геометричні фігури, ознайомившись із малюнками; отримавши початкову інформацію про технічну естетику, склавши найпростіші літаючі та плаваючі моделі.

Учені відзначають, що заняття в початкових гуртках технічної творчості носять пропедевтичний характер для усіх форм подальшої роботи з юними техніками середнього і старшого шкільного віку. Мережа технічних гуртків молодших школярів уточнює і доповнює систему позакласної роботи з техніки. Саме тому, молодші школярі, що віддають перевагу моделюванню і конструюванню транспортної техніки, можуть надалі продовжити заняття в спортивно-технічних секціях. Знання та навички, отримані учнями при конструюванні ігрових пристроїв, дозволять підліткам при бажанні зайнятися в загально-технічних конструкторських гуртках. Знайомство з елементами автоматичної та обчислювальної техніки дає можливість школярам в 5–6 класах брати активну участь в предметно-технічних гуртках [5].

Технічні гуртки для учнів початкових класів були першим етапом у розвитку технічної творчості учнів, їхня діяльність здійснювалася на базі шкіл та позашкільних закладів. Забезпечення безперервності знань і умінь, необхідних для подальшої участі в технічних гуртках для учнів середніх та старших класів, на основі єдиної системи позакласної роботи з технічної творчості при визначенні змісту технічної творчості для учнів початкових класів. Визначаючи зміст технічних гуртків для учнів початкових класів, враховували вікові особливості учнів, тому зміст програми варіювався за складністю пізнавального матеріалу та забезпечував безперервність навчального змісту позашкільної освіти, породжуючи інтерес дітей до різних галузей техніки. Незважаючи на те, що програми розроблялися емпірично, їх роль у розвитку технічної творчості дітей та молоді була величезною. Тому в усіх позашкільних закладах були створені технічні гуртки для учнів початкових класів [1].

Слід зазначити, що термін «технічна творчість» у цей період для учнів початкових класів у вітчизняній літературі майже не зустрічається. Поширеним поняттям для технічних гуртків за участю учнів початкових класів, тобто 1–4 класів, є «початкове технічне моделювання». Походження цього терміну пов'язане з розділом програми трудового навчання для початкової школи – «технічне моделювання». На уроках трудового навчання відповідно до шкільної програми передбачався розвиток технічного кругозору дітей і виховання у них інтересу до технічної

творчості, а на заняттях у гуртках початкового технічного моделювання передбачалося поглиблення цього інтересу та розвиток предметних знань та вмій.

Розробляючи зміст та методологію початкового технічного моделювання в контексті позакласної роботи, дослідники розуміють термін «технічне моделювання» як один із технічних заходів, який полягає у відтворенні об'єктів з реальності у збільшеному чи зменшеному масштабі шляхом копіювання об'єктів у діаграми, малюнки без істотних змін» [5].

Аналіз програмного забезпечення технічних гуртків позашкільних установ для початкового рівня показує, що в період 70–80-х років використовувався інший термін – «підготовчі технічні групи». Однак дослідники в галузі технічної творчості дітей шкільного віку (П. Андріанов, М. Галагузова та Л. Каюкова) критикують та вважають невдалою, оскільки діти молодшого шкільного віку не готуються до творчості у технічних гуртках, а беруть в ньому активну участь. При моделюванні різних технічних об'єктів молодші школярі ніколи точно не слідуєть оригіналу. Вони інтерпретують це по-своєму і вносять нові, хоча і незначні, зміни або доповнення в практичній роботі.

Зміст технічної творчості у гуртках початкового технічного моделювання мав на меті ознайомити учнів з основними закономірностями технічних об'єктів загальних технологій, а також їх моделей у доступній для них формі. Тобто центральним елементом моделювання є не сама електро-вікторина, а вивчення найпростішої електричної схеми та її застосування у технічних засобах; не скільки створення моделі корабля, а розкриття ролі центру ваги для стійкості корабля на воді.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку Підводячи підсумки історичних аспектів позашкільної освіти науково-технічного напрямку, відзначимо, що технічна творчість учнів розглядається як частина позашкільної освіти та виховання дітей і є діяльністю, спрямованою на вирішення технічних проблем в ідеологічному чи матеріальному втіленні, що може бути суб'єктивною та об'єктивною новизною. Дивлячись на систему термінів, виявляється, що категорії «технічна творчість дітей» та «науково-технічна творчість дітей та підлітків» дуже різняться в певний момент часу, і тому ці поняття ґрунтуються на сучасному стані розвитку науково-технічного напрямку та у контексті позашкільної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андріанов П. Н. Развитие технического творчества младших школьников. М. : Просвещение, 1990. С. 113.
2. Астаніна Н. Особливості організації клубної роботи з учнівською молоддю на початку ХХ–го століття. Позашкільна освіта та виховання. 2008. № 2. С. 56–62.
3. Биковська О. В. Историко-теоретичні основи позашкільної освіти. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2006. Вип. 42. С. 39–48.
4. Гуртки початкового технічного моделювання. Програми для загальноосвітніх шкіл та позашкільних установ. М., 1978. С. 8–19.
5. Журавлева А.П. Начальное техническое моделирование. М., 1982.
6. Коваль М. Б. Педагогика внешкольного учреждения. Оренбург : Южный Урал, 1993. 62 с.
7. Об утверждении типовых положений и штатов внешкольных учреждений (утратил силу на основании приказа Гособразования СССР от 23.04.1990 N 280). Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901830209>.
8. Программы для внешкольных учреждений и общеобразовательных школ. Техническое творчество учащихся. М. : Просвещение, 1988. С. 88–90.
9. Программы для внешкольных учреждений и общеобразовательных школ: подготовительные технические кружки. М., 1982.
10. Філат'єва Т. В. Позашкільна освіта як історико-педагогічна проблема. Науковий вісник Донбасу. 2014. № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_4_21.
11. Чеков М. О. Теория и практика дополнительного образования детей в России: автореф. дис ... д-ра пед. наук. Самара: РИС СДДЮТ, 2003. 36 с.

REFERENCES

1. Andryanov, P. N. (1990). *Razvytye tekhnicheskoho tvorchestva mladshykh shkolnykh*. [Development of technical creativity of primary schoolchildren]. Moscow.
2. Astanina, N. (2008). *Osoblyvosti orhanizatsii klubnoi roboty z uchnivskoiu moloddiu na pochatku XX stolittia*. [Special features of organizing club robots with young scientists on the ear of the 20th century].
3. Bykovska, O.V. (2006). *Istoryko-teoretychni osnovy pozashkilnoi osvity*. [Historical and theoretical foundations of afterschool education]. Zaporizhzhia.
4. *Hurtky pochatkovoho tekhnichnogo modelivannia. Prohramy dlia zahalnoosvitnikh shkil ta pozashkilnykh ustanov*. (1978). [Circles of initial technical modeling]. Moscow.
5. Zhuravleva, A. P. (1982). *Nachalnoe tekhnicheskoe modelirovaniye*. [Initial technical modeling]. Moscow.
6. Koval, M. B. (1993). *Pedahohyka vneshkolnoho uchrezhdeniya*. [Out-of-school pedagogy]. Orenburh.
7. *Ob utverzhdenyyi tipovykh polozheniy y shtatov vneshkolnykh uchrezhdeniy* (1990). [Regulation on the approval of model regulations and states of out-of-school institutions]. Moscow.
8. *Prohrammy dlia vneshkolnykh uchrezhdeniy y obshcheobrazovatelnykh shkol. Tekhnicheskoe tvorchestvo uchashchykh*. (1988). [Programs for out-

of-school institutions and schools. Technical creativity of students.]. Moscow.

9. *Prohrammy dlia vneshkolnykh uchrezhdenyi y obshcheobrazovatelnykh shkol: podhotovitelnie. tekhnicheskie kruzhyky.* (1982). [Programs for out-of-school institutions and schools. Preparatory technical circles.]. Moscow.

10. Filatieva, T. V. (2014). *Pozashkilna osvita yak istoriko-pedahohichna problema.* [Post-field education as a historical and pedagogical problem].

11. Chekov, M. O. (2003). *Teoriya y praktyka dopolnytelnoho obrazovanyia detei v Rossii.* [Theory and practice of additional education for children in Russia]. Samara.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕВЧЕНКО Олександр Анатолійович – аспірант кафедри позашкільної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: позашкільна освіта, педагогіка, гурткова робота, науково-технічна творчість, STEAM-освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHEVCHENKO Oleksandr Anatoliyovych – Postgraduate Student of the Department of After School Education of the National Pedagogical Dragomanov University.

Circle of scientific interests: after school education, pedagogy, wholesale work, scientific technical creativity, STEAM education.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2021 р.

UDK 378.015.31:[008:34]:[378.22:61](477)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-218-222

SHULHA Nataliia Volodymyrivna –

PhD student (Kirovograd Flight Academy of the National Aviation University)

Lecturer of the Department of Social and Humanities

Donetsk National Medical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3382-7533>

e-mail: shylha777@gmail.com

CONTENT-PROCEDURAL COMPONENT OF LEGAL CULTURE AND LEGAL CONSCIOUSNESS FORMATION OF FUTURE MEDICINE MASTERS

Defining of the problem and the analysis of the last researches and publications. The formation of legal culture and legal awareness of future medicine masters is an essential component of the general training of higher medical education graduates. Without awareness and proper interpretation of the legal norms governing the field of medical activity, future masters of medicine will be unable to perform their professional duties at a sufficient level. The problem of forming the legal culture and legal consciousness of future medical professionals is an urgent problem today, as it covers not only providing students with legal information on current legislation and practice, but also includes the need to educate physicians in the spirit of active participation in the formation of law and legality of health care, knowledge of crime prevention in the medical field, etc.

Analysis of recent research and publications. The issue of legal education, culture and consciousness of students are covered in the works of K. Dubych, V. Ilina, L. Matsuk, V. Turenko, A. Rzhavska, I. Aliksieieva, M. Shcherban, N. Skotna, I. Sokhan, O. Danylian, O. Dzoban, V. Kotiuk, N. Kovalenko, O. Domina, M. Shtanhret and others. Scientist I. Aliksieieva [1] argue that special attention in the issue of legal education of medical students is due to their future professional status as health professionals who are

in the closest social connection with the person and are directly responsible for the greatest value of society – health man. I. Aliksieieva emphasizes that this professional affiliation objectively implies the greatest trust in society and high social responsibility for the results and consequences of their activities, therefore, the state should strive for this category of professionals to be not only highly professional but also highly moral, highly cultured and with legal consciousness. Scientists A. Hetman, L. Herasina, O. Danylian and V. Tatsiia note that in the institution of higher education person should deepen the legal knowledge acquired in secondary school, form professional legal consciousness and it differs significantly, for example, among representatives of medical specialties and lawyers. Scientists recommend introducing into the educational process of medical education institutions a variety of special legal courses, for example, a special course on human rights and the mechanism of their protection. The introduction of such special legal courses would contribute to the deepening of legal knowledge by students and an improvement of the situation in the field of legal education in general and legal preparation of specialists in the medical direction.

In the available sources of professional information, we found a small number of scientific works on legal culture and legal consciousness of